

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-31>

**IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE
OF PROPORTIONALITY IN SENTENCING**

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРОПОРЦІЙНОСТІ
ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ПОКАРАННЯ**

Shapran V. A.

*Master's Student
National Academy of the Security
Service of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Шапран В. А.

*студентка магістратури
Національна академія
Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Kamenskyi D. V.

*Doctor of Law, Professor at the
Department of Criminal Law
National Academy of the Security
Service of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Каменський Д. В.

*доктор юридичних наук,
професор кафедри кримінального
права
Національна академія
Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

В сучасних умовах розвитку правової держави в Україні, актуальним залишається питання забезпечення правосудності та справедливості у кримінальному судочинстві, особливо у контексті призначення покарань. Одним з ключових принципів, що лежить в основі цього процесу, є принцип пропорційності, який має забезпечити адекватність покарання характеру та ступеню суспільної небезпеки вчиненого кримінального правопорушення, а також особи винного.

Реалізація принципу пропорційності у кримінальному законодавстві України вимагає глибокого аналізу нормативно-правових актів, судової практики, а також міжнародних стандартів у цій сфері. Важливість цього принципу полягає не лише у встановленні справедливого покарання, але й у запобіганні злочинності, оскільки непропорційно суворе або м'яке покарання може мати негативний вплив на загальну правопорядність та довіру до правосуддя [1, с. 57].

У контексті сучасного правосуддя, питання справедливості та пропорційності покарань набуває особливої актуальності. Одним із центральних принципів, який має забезпечити цю справедливість,

є саме принцип пропорційності. Його суть полягає у забезпеченні балансу між тяжкістю злочину та суворістю покарання, віддзеркалюючи основні ідеї правосуддя та гуманізму. В Україні, країні, що пройшла складний шлях становлення правової держави, питання пропорційності кримінальних покарань є надзвичайно важливим. Воно вимагає не лише врахування законодавчих норм, але й глибокого розуміння суспільних цінностей та особистісних прав.

Забезпечення пропорційності покарань – це не просто вимога закону, це вимога справедливості. Пропорційність покарання має враховувати не тільки фактичні обставини скоєного кримінального правопорушення, але й особу винного, його минулу поведінку, мотиви вчинку, а також можливі наслідки покарання для нього та його родини. Цей принцип має на меті запобігти як надто жорсткому, так і надто м'якому підходу до покарання, забезпечуючи його справедливість та ефективність [2, с. 113].

Однак, реалізація принципу пропорційності в Україні стикається з рядом викликів. Серед них – неоднозначність та суб'єктивізм у тлумаченні цього принципу суддями, відсутність чітких критеріїв оцінки пропорційності покарань, а також інколи недостатня увага до індивідуальних особливостей злочинців. Це може призвести до нерівномірності у призначенні покарань, коли схожі злочини мають різне покарання, що підриває довіру до судової системи.

Крім того, важливим аспектом є також врахування міжнародних стандартів та практик. Міжнародний досвід показує, що ефективно застосування принципу пропорційності можливе за наявності чітких правил і критеріїв, що дозволяють суддям уникати суб'єктивізму у прийнятті рішень. Українська судова система може взяти ці практики на озброєння, адаптувавши їх до вітчизняних реалій [3, с. 37].

Для покращення реалізації принципу пропорційності в Україні необхідно здійснити ряд заходів. По-перше, потрібно вдосконалити законодавство, уточнивши критерії пропорційності покарань. По-друге, важливо забезпечити підвищення кваліфікації суддів, особливо щодо застосування цього принципу. Нарешті, необхідно посилити роль громадського контролю та експертної оцінки в процесі судочинства [4, с. 91].

Висновок з цього полягає у тому, що принцип пропорційності покарань є ключовим для забезпечення справедливого правосуддя. Його адекватна реалізація в Україні вимагає не лише законодавчих змін, але й змін у судовій практиці, а також підвищення правосвідомості суспільства.

Підсумовуючи виклики, з якими стикається сфера призначення покарань, можна зазначити, що ключовими завданнями для досягнення якісного прогресу є створення однорідної судової практики у справах подібних за юридичним змістом злочинних дій, забезпечення балансу між ступенем тяжкості злочину та призначеним за нього покаранням, а також досягнення пропорційності у покараннях за різні види злочинів. Крім того, необхідно зосередити увагу на подоланні практики, яка призводить до необґрунтованих відмінностей у покараннях за злочини, вчинені в аналогічних юридичних обставинах.

Власне, реалізація принципу пропорційності при призначенні покарання в кримінальному правосудді України охоплює кілька наступних ключових аспектів.

Перш за все, це законодавче регулювання. Це означає наявність чітких законодавчих норм, які визначають рамки та критерії для визначення пропорційності покарань. Норми повинні бути сформульовані таким чином, щоб уможливлувати їх застосування в різних ситуаціях, з урахуванням характеру та обставин злочину, а також особистості винного.

Другим важливим аспектом у цій сфері є саме судова практика. Реалізація принципу значною мірою залежить від того, як судді інтерпретують та застосовують законодавчі положення. Судді мають враховувати як законодавчі вимоги, так і індивідуальні обставини кожної справи, щоб забезпечити справедливе та пропорційне покарання.

Важливим аспектом є принципи та критерії пропорційності. Пропорційність покарання не повинна оцінюватися лише за тяжкістю злочину, але й з урахуванням таких факторів, як особа винного, його минула поведінка, мотиви вчинення злочину, наслідки для потерпілих та вплив покарання на майбутнє винного.

Ключовим аспектом також є роль міжнародних стандартів. Україна, як держава, що прагне інтегруватися до європейських та міжнародних правових систем, повинна враховувати міжнародні стандарти та практики при реалізації принципу пропорційності. Це означає адаптацію кращих міжнародних практик до українських реалій [5, с. 78].

Варто врахувати також і виклики та перешкоди. Серед основних викликів – недосконалість законодавства, неоднозначність у судовій практиці, суб'єктивізм у прийнятті рішень та іноді недостатня увага до індивідуальних особливостей злочинців.

Таким чином, детально розглянуто важливість та складність реалізації принципу пропорційності в контексті призначення покарань

за кримінальним законодавством України. Принцип пропорційності, як фундаментальний елемент справедливого правосуддя, вимагає від суддів не лише глибокого розуміння закону, але й здатності враховувати особливості кожної справи, включаючи характер злочину та особу винного.

Аналіз показав, що на шляху досягнення оптимальної реалізації цього принципу в Україні існують певні виклики. Серед них – різниця у судовій практиці, відсутність чітких критеріїв для оцінки пропорційності покарань, та неоднозначність у законодавчих формулюваннях. Ці проблеми можуть призводити до непослідовності у покараннях та підірвати довіру до правосуддя.

Для поліпшення ситуації важливо здійснити кроки на законодавчому рівні, удосконалюючи нормативну базу, а також на рівні судової практики, забезпечуючи єдність та послідовність у застосуванні закону. Підвищення кваліфікації суддів, забезпечення прозорості судових рішень, та активізація громадського контролю також відіграють ключову роль у цьому процесі.

Завданням сучасної України є не лише прийняття відповідних законів, але й їх ефективне втілення у життя, що вимагає злагодженої роботи всіх складових правосуддя. Реалізація принципу пропорційності – це ключ до створення більш справедливої та ефективної системи кримінального правосуддя в Україні.

Література:

1. Іванова А. О. Принцип пропорційності покарань в кримінальному праві України. *Право України*. 2023. № 4. С. 56–65.
2. Петренко В. І., Коваль С. М. Судова практика призначення покарання в Україні: аналіз та перспективи. *Наукові праці Інституту кримінального права*. 2024. Випуск 8. С. 112–123.
3. Кравчук Л. Б. Роль пропорційності у кримінальному судочинстві: міжнародний контекст та українська реальія. *Правові горизонти*. 2022. № 6. С. 34–42.
4. Сидоренко О. П. Аналіз юридичної визначеності та пропорційності покарань в сучасному законодавстві України. *Актуальні питання права* : колекція наукових праць. 2024. Том 15. С. 89–97.
5. Григоренко Н. Ю. Проблематика пропорційності покарань у контексті Європейського суду з прав людини. *Юридичний вісник України*. 2023. № 3. С. 75–83.